

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ»**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	073 «Менеджмент»
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Третій (освітньо-науковий)
ФАКУЛЬТЕТ	Економічний

Робоча програма з навчальної дисципліни «Управління ризиком» для здобувачів вищої освіти економічного факультету за спеціальністю 073 «Менеджмент», третій рівень вищої освіти / Укладач О.О. Драган. Біла Церква: БНАУ, 2020.

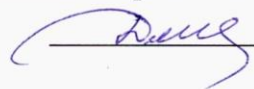
Розробник: О.О. Драган, кандидат екон. наук, доцент.

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри фінансів, банківської справи та страхування

(Протокол № 1 від 28.08 2020 р.)

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

кандидат екон. наук., доцент

О.О. Драган

Схвалено науково-методичною комісією економічного факультету

(Протокол № 1 від 31.08 2020 р.)

Голова науково-методичної комісії,

доктор екон. наук, професор

І.М. Паска

Гарант ОП «Менеджмент»

доктор екон. наук, професор

І.М. Паска

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	4
3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	5
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ»	6
5. СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	7
6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
6.1. Лекції	8
6.2. Практичні заняття	12
6.3. Самостійна робота	14
6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань	15
7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ	16
8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	16
9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	17
10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	17
11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ	19
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	19

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Згідно з планом на 2020–2021 навчальний рік, на вивчення дисципліни «Управління ризиком» для денної та заочної форми навчання виділено 150 академічних годин (5 кредитів ECTS), у т.ч. аудиторних – 60 години (лекції – 28, практичні заняття – 30, іспит – 2), самостійна робота здобувачів – 90 годин.

Опис навчальної дисципліни за показниками та формами навчання наведено в таблиці:

Найменування показників	Шифр та найменування галузі знань, спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів, відповідних ECTS – 5	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Вибіркова	
		<i>Рік підготовки:</i>	
Змістових модулів – 2	Спеціальність 073 «Менеджмент»	2-й	2-й
		<i>Семестр</i>	
		3-й	3-й
		<i>Лекції</i>	
Загальна кількість академічних годин – 150		28 год.	6 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи здобувачів – 6	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	<i>Практичні</i>	
		30 год.	6 год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		90 год.	136 год.
		Підсумковий контроль: іспит (2 год.)	

Метою вивчення дисципліни «Управління ризиком» є формування у фахівців цілісної системи знань щодо ризикозахищеності організацій, набуття навичок аналізу та оцінювання ризику, специфічності вибору альтернативних управлінських рішень в умовах ризику.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Управління ризиком» базується на знаннях таких дисциплін, як «Методологія наукових досліджень в менеджменті», «Сучасні методи та технології стратегічного менеджменту» та «Сучасні методи оптимізації у прикладній економіці».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Символ результатів навчання за спеціальністю «Менеджмент» відповідно до ОНП	Результати навчання з дисципліни «Управління ризиком»
<p>ПРН 5. Володіти навичками пошуку та критичного аналізу первинної та вторинної інформації, встановлення взаємозв'язків і релевантності, обґрунтування методів та моделей її обробки, аналізу та зберігання</p>	<p>5.1 Володіти навичками пошуку та критичного аналізу первинної та вторинної інформації в умовах невизначеності.</p> <p>5.2. Дослідження взаємозв'язків та виявлення існуючих диспропорцій, розробки моделей раціональної поведінки суб'єктів агробізнесу щодо реалізації принципів сталого розвитку за умов невизначеності.</p>
<p>ПРН 7. Знати основні парадигми, концепції, теорії, моделі та інструментарій в області менеджменту та адміністрування, методики розроблення стратегії та тактики, інструментарію дослідження систем менеджменту економічної системи різних рівнів (організаційному, локальному, регіональному, національному, міжнародному)</p>	<p>7.1. Знати основні парадигми, концепції, теорії, моделі та інструментарій в області менеджменту та адміністрування, методики розроблення стратегії та тактики поведінки економічних суб'єктів за умови невизначеності.</p>
<p>ПРН 8. Володіти навичками визначення взаємозв'язків і взаємовпливів екологічних, соціальних та економічних чинників на розвиток економічних систем різних рівнів та обґрунтування раціональних управлінських підходів, методів та інструментів в аспекті досягнення їх збалансованого розвитку</p>	<p>8.1. Володіти навичками визначення взаємозв'язків екологічних, соціальних та економічних чинників у розвитку підприємницьких та обґрунтування раціональних управлінських інструментів в аспекті їх сталого розвитку в умовах невизначеності.</p>

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ»

Змістовий модуль 1.

Сутність ризику та ризик-менеджменту

Тема 1.1. Сутність ризику як економічної категорії.

Тема 1.2. Глобальні загрози міжнародного бізнесу.

Тема 1.3. Ризик-менеджмент.

Тема 1.4. Кількісні та якісні методи оцінки економічного ризику.

Тема 1.5. Галузеве управління ризиками.

Змістовий модуль 2.

Особливості управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності

Тема 1.6. Ризики зовнішньоекономічної діяльності.

Тема 1.7. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності.

Тема 1.8. Джерела фінансування ризику.

Тема 1.9. Оцінка ефективності методів управління ризиком.

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Денна форма навчання					Заочна форма навчання				
	Всього	Аудиторні			СР	Всього	Аудиторні			СР
		Разом	З них				Разом	З них		
			Лекції	Практичні				Лекції	Практичні	
<i>Змістовий модуль 1.</i>										
Сутність ризику та ризик-менеджменту										
Тема 1.1	14	4	2	2	10	16	1	1		15
Тема 1.2	14	4	2	2	10	16	1		1	15
Тема 1.3	18	8	4	4	10	17	2	1	1	15
Тема 1.4	18	8	4	4	10	17	2	1	1	15
Тема 1.5	18	8	4	4	10	17	2	1	1	15
Всього за модуль 1	82	32	16	16	50	83	8	4	4	75
<i>Змістовий модуль 2.</i>										
Нормативно-правове забезпечення інтелектуальної власності та ліцензування										
Тема 1.6	18	8	4	4	10	17	1	1		16
Тема 1.7	14	4	2	2	10	16	1	1		15
Тема 1.8	18	8	4	4	10	16	1		1	15
Тема 1.9	16	6	2	4	10	16	1		1	15
Всього за модуль 2	66	26	12	14	40	65	4	2	2	61
Підсумковий контроль – іспит	2					2				
РАЗОМ	150	58	28	30	90	150	12	6	6	136

Примітка: СР – самостійна робота

6. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Лекції

Тема і зміст лекції	К-ть годин
<p><i>Змістовий модуль 1.</i></p> <p>Трансфер технологій як інструмент просування інновацій</p>	
<p>Тема 1.1. Сутність ризику як економічної категорії. Еволюція поглядів на феномен ризику. Дискусія навколо понять «ризик» та «непевність». Відмінності між ризиком та невизначеністю. Ризик як економічна категорія. Об'єкт та суб'єкт ризику. Джерело ризику. Класифікація ризиків. Систематизація класифікаційних ознак ризиків. Загальновизнані класифікаційні підходи: рівень та сфера виникнення, ступінь правомірності та можливість страхування можливого фінансового результату та врахування тимчасового фактора, характер діяльності та час дії. Основні властивості ризику: конфліктність (суперечливість), альтернативність, правомірність, результативність, невизначеність. Причини виникнення конфліктності ризику. Функції ризику: інноваційна та регулятивна (управлінська). Захисна та аналітична функції ризику. Аспекти вияву функції ризику. Різновиди функцій ризику. Види ризиків: країновий ризик; політичний; технічний; страховий; підприємницький; господарський; комерційний; фінансовий; кредитний; банківський.</p>	2
<p>Тема 1.2. Глобальні загрози міжнародного бізнесу. Глобальні ризики. Дослідження ризик-менеджменту в різних аспектах основними асоціаціями світу. Класифікація глобальних ризиків: геополітичні, економічні, соціальні, навколишнього середовища, технологічні. Звіти про глобальні ризики. 23 найважливіших ризиків для світової економіки. Оцінка глобальних ризиків на основі ймовірності настання наслідків за рівнем економічних втрат. Схематичне зображення зв'язків основних глобальних ризиків. Ризик у міжнародному бізнесі. Стратегічні ризики міжнародного бізнесу. Основні потенційно-небезпечні фактори для розвитку корпорацій. Комплексна природа й специфічний апарат оцінки ризиків. Світові карти ризиків. Карти різного роду ризиків для міжнародного бізнесу. Карта політичних ризиків компанії Aop. Карта країнових ризиків компанії SACE. Глобальні ризики світової економіки та їх складові за методологією Global Insight. П'ять агрегованих глобальних ризиків. Ймовірність оцінки ризиків за шкалою.</p>	2
<p>Тема 1.3. Ризик-менеджмент. Поняття ризик-менеджменту. Управління ризиками. Стратегія ризик-менеджменту. Способи</p>	4

<p>вибору рішення ризикового вкладення капіталу. Тактика управління ризиками. Організація ризик-менеджменту. Основні правила ризик-менеджменту. Менеджер із ризику та його функції. Сучасні підходи в ризик-менеджменті. Еволюція системи управління ризиками. Адаптивна система управління ризиками. Основні новітні технології ризик-менеджменту. Порівняльна характеристика рис нової і старої парадигми ризик-менеджменту. Основні концепції інтегрованого ризик-менеджменту. Етапи інтегрованого ризик-менеджменту. Процес інтегрованого ризик-менеджменту. Карта ризиків. Ранжування ризиків «два на два». Прийняття рішень за результатами ідентифікації та аналізу ризиків: уникнення, зменшення, оптимізація, прийняття, розподіл або передача. Прийоми зниження ризику: диверсифікація, лімітування, самострахування, страхування, хеджування та ін. Розроблення програми управління ризиками на підприємстві. Дві стадії програми управління ризиком: попередня та основна. Етапи програми управління ризиками. Принципи управління ризиками і стратегія підприємства. Можливі принципи управління ризиками обумовлені вибраним варіантом стратегії. Вплив стратегії підприємства щодо управління ризиками на вибір процедур управління ними. Характеристика ризиків та можливі методи управління. Міжнародні стандарти ризик-менеджменту.</p>	
<p>Тема 1.4. Кількісні та якісні методи оцінки економічного ризику. Якісні методи оцінки ризиків. Напрями оцінки несистематичного ризику: характер бізнесу; зовнішнє середовище; якість управління; характер діяльності; стійкість роботи, стабільність; фінансовий стан. Складові ризику фінансового стану: використання кредитів; рівень власного оборотного капіталу; ліквідність активів; імовірність банкрутства; рентабельність; рівень дебіторської заборгованості; фінансові вкладення підприємства. Методи експертних оцінок. Метод Дельфі. Шкала оцінок методу Дельфі. Кількісні методи оцінки ризиків. Ризик в абсолютному виразі. Ризик у відносному вираженні. Імітаційна модель Д. Герца. Метод оцінки прибутковості активів CAPM. Метод еквівалентів.</p>	4
<p>Тема 1.5. Галузеве управління ризиками. Управління сільськогосподарськими ризиками. Класи джерел інформаційної невизначеності. Підхід до управління ризиками Ф. Найта, заснований на математичній базі для кількісного виміру. Визначення аграрного ризику. Види сільськогосподарських ризиків. Показники ризикованості. Базова схема проведення оцінки ризикованості підприємницької діяльності в АПК. Методика і основні етапи оцінки ризикованості підприємницької діяльності в АПК. Управління ризиками, що виникають при лізинговому інвестуванні. Страховий захист учасників лізингової угоди.</p>	4

<p>Превентивні і підтримуючі заходи ризик-стратегій. Матриця стратегічного потенціалу. Ризик-менеджмент в сфері агропромислового виробництва. Хеджування ризиків. Форвардні і ф'ючерсні контракти. Опціони. Страхування або хеджування. Модель хеджування.</p>	
<p>Всього за модулем 1</p>	<p>16</p>
<p style="text-align: center;"><i>Змістовий модуль 2.</i></p> <p style="text-align: center;">Нормативно-правове забезпечення інтелектуальної власності та ліцензування</p>	
<p>Тема 1.6. Ризики зовнішньоекономічної діяльності. Основні види ризиків зовнішньоекономічної діяльності. Вісім ризиків зовнішньоекономічної діяльності: ризик країни; митний ризик; валютний ризик; ризики міжнародного маркетингу; ризики міжнародних перевезень (транспортний ризик); ризик міжнародного контракту; ризики, пов'язані з іноземним контрагентом; ризики міжнародного конкурентного середовища. Ризики при укладанні експортно-імпортних угод. Ризик невиконання угод міжнародного контракту. Збутовий ризик. Ціновий та комерційний ризики. Політичні ризики. Дві методики визначення індексів політичних ризиків: WPRF (World Political Risk Forecasts); BERI (Business Environment Risk Index). Чотири показники політичної ситуації: обсяг торговельних операцій; фінансова ситуація та ступінь націоналізму. Ризики, пов'язані з процесом митного оформлення. Основна група ризиків: несвоєчасне проведення сертифікації товару; неправильний розрахунок митних зборів, акцизів, ПДВ та ін.; незадовільне інформаційне забезпечення угоди; неправильний вибір транспортного засобу. Транспортні ризики. Чотири групи ризиків за «ІНКОТЕРМС». Група Е (EXW): покупець несе всі ризики і витрати. Група F: три конкретні умови передачі відповідальності. FCA – ризики та відповідальність продавця переходить на покупця. FAS – відповідальність і ризик переходять від постачальника до покупця у порту. FOB – продавець знімає відповідальність після переміщення товару через борт судна. Вибір виду транспорту. Ризики, пов'язані з основними положеннями зовнішньоекономічного контракту. Ризик вибору і надійності партнера. Ризики реалізації. Ризик відмови в реєстрації товару в Україні. Ризик втраченої вигоди. Ризик зниження доходності. Ризик прямих фінансових втрат.</p>	<p style="text-align: center;">4</p>
<p>Тема 1.7. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності. Хеджування за допомогою форвардних і ф'ючерсних контрактів. Форвардний контракт. Форвардна або термінова ціна. Номінальна вартість контракту. Ф'ючерсний контракт. Хеджування за допомогою своп угод. Купівля валюти за спотовим контрактом і</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

<p>одночасно продаж за форвардним. Одночасне надання кредитів у двох валютах. Укладання простого відсоткового свопу. Процес застосування простого відсоткового свопу. Опціон як інструмент хеджування. Страхування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності. Види страхування: вантажів, морських суден (морське каско), повітряних суден, автомобілів, експортно-імпортних кредитів, збитків від зупинки виробництва або комерційної діяльності, майна нерезидентів та ін. Порівняльна характеристика методів страхування та хеджування ризиків. Самострахування як метод управління ризиками. Розмір фонду ризику самострахування. Внутрішній або зовнішній власний фонд ризику. Дві групи переваг самострахування: економічні та управлінські. Недоліки самострахування.</p>	
<p>Тема 1.8. Джерела фінансування ризику. Структура витрат за різних методів управління ризиком. Поняття фінансового ризику. Три головні статті витрат фінансування ризику: до здійснення події, на компенсацію збитків (після події), адміністративні на управління ризиком (поточне фінансування). Варіанти залучення фондів для фінансування ризику. Фінансування зниження ризику. Фонди самострахування при збереженні ризику. Страхування передачі ризику. Фінансування ризику й аналіз ефективності методів управління. Вибір методу управління ризиком з врахуванням фінансування. Аналіз порівняльної ефективності рішень із управління ризиком.</p>	4
<p>Тема 1.9. Оцінка ефективності методів управління ризиком. Економічні критерії оцінки ефективності управління ризиком. Дотримання норм безпеки і забезпечення стійкості роботи підприємства. Аналіз економічної ефективності страхування і самострахування. Метод Хаустопа. Визначення вартості підприємства. Вільні (або чисті) активи підприємства. Страхова премія та гарантування компенсації збитків у майбутньому. Структура страхового тарифу. Визначення розміру фонду ризику. Вплив різних умов на ефективність використання страхування.</p>	2
<p>Всього за модулем 2</p>	12
<p>Разом</p>	28

6.2. Практичні заняття

Тема і зміст практичних занять	К-ть годин
<i>Змістовий модуль 1.</i> Трансфер технологій як інструмент просування інновацій	
<p>Тема 1.1. Сутність ризику як економічної категорії. Дискусія навколо понять «ризик» та «непевність». Відмінності між ризиком та невизначеністю. Об'єкт та суб'єкт ризику. Джерело ризику. Систематизація класифікаційних ознак ризиків. Основні властивості ризику. Причини виникнення конфліктності ризику. Функції ризику.</p>	2
<p>Тема 1.2. Глобальні загрози міжнародного бізнесу. Оцінка глобальних ризиків на основі ймовірності настання і наслідків за рівнем економічних втрат. Схематичне зображення зв'язків основних глобальних ризиків. Ризик у міжнародному бізнесі. Стратегічні ризики міжнародного бізнесу. Комплексна природа й специфічний апарат оцінки ризиків. Світові карти ризиків. Карти різного роду ризиків для міжнародного бізнесу. Карта політичних ризиків компанії Aop. Карта країнових ризиків компанії SACE. Глобальні ризики світової економіки та їх складові за методологією Global Insight. П'ять агрегованих глобальних ризиків. Ймовірність оцінки ризиків за шкалою.</p>	2
<p>Тема 1.3. Ризик-менеджмент. Стратегія ризик-менеджменту. Організація ризик-менеджменту. Сучасні підходи в ризик-менеджменті. Еволюція системи управління ризиками. Основні новітні технології ризик-менеджменту. Порівняльна характеристика рис нової і старої парадигми ризик-менеджменту. Прийоми зниження ризику: диверсифікація, лімітування, самострахування, страхування, хеджування та ін. Розроблення програми управління ризиками на підприємстві. Дві стадії програми управління ризиком: попередня, основна. Етапи програми управління ризиками. Принципи управління ризиками і стратегія підприємства. Можливі принципи управління ризиками обумовлені вибраним варіантом стратегії. Вплив стратегії підприємства щодо управління ризиками на вибір процедур управління ними. Характеристика ризиків та можливі методи управління. Міжнародні стандарти ризик-менеджменту.</p>	4
<p>Тема 1.4. Кількісні та якісні методи оцінки економічного ризику. Якісні методи оцінки ризиків. Складові ризику фінансового стану. Методи експертних оцінок. Метод Дельфі. Кількісні методи оцінки ризиків. Ризик в абсолютному виразі. Ризик у відносному вираженні. Імітаційна модель Д. Герца. Метод оцінки прибутковості</p>	4

активів CAPM. Метод еквівалентів.	
<p>Тема 1.5. Галузеве управління ризиками. Управління сільськогосподарськими ризиками. Визначення аграрного ризику. Види сільськогосподарських ризиків. Показники ризикованості. Базова схема проведення оцінки ризикованості підприємницької діяльності в АПК. Методика і основні етапи оцінки ризикованості підприємницької діяльності в АПК. Управління ризиками, що виникають при лізинговому інвестуванні. Страховий захист учасників лізингової угоди. Превентивні і підтримуючі заходи ризик-стратегій. Матриця стратегічного потенціалу. Ризик-менеджмент в сфері агропромислового виробництва. Хеджування ризиків.</p>	4
Всього за модулем 1	16
<p><i>Змістовий модуль 2.</i></p> <p>Нормативно-правове забезпечення інтелектуальної власності та ліцензування</p>	
<p>Тема 1.6. Ризики зовнішньоекономічної діяльності. Дві методики визначення індексів політичних ризиків: WPRF (World Political Risk Forecasts); BERI (Business Environment Risk Index). Чотири показники політичної ситуації: обсяг торговельних операцій; фінансова ситуація та ступінь націоналізму. Ризики, пов'язані з процесом митного оформлення. Транспортні ризики. Чотири групи ризиків за «ІНКОТЕРМС». Група Е (EXW): покупець несе всі ризики і витрати. Група F: три конкретні умови передачі відповідальності. FCA – ризики та відповідальність продавця переходить на покупця. FAS – відповідальність і ризик переходять від постачальника до покупця у порту. FOB – продавець знімає відповідальність після переміщення товару через борт судна. Вибір виду транспорту. Ризики, пов'язані з основними положеннями зовнішньоекономічного контракту. Ризик вибору і надійності партнера. Ризики реалізації. Ризик відмови в реєстрації товару в Україні. Ризик втраченої вигоди. Ризик зниження доходності. Ризик прямих фінансових втрат.</p>	4
<p>Тема 1.7. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності. Хеджування за допомогою форвардних і ф'ючерських контрактів. Страхування ризиків у зовнішньоекономічній діяльності. Порівняльна характеристика методів страхування та хеджування ризиків. Самострахування як метод управління ризиками. Розмір фонду ризику самострахування. Внутрішній або зовнішній власний фонд ризику. Дві групи переваг самострахування: економічні та управлінські. Недоліки самострахування.</p>	2
Тема 1.8. Джерела фінансування ризику. Структура витрат	4

за різних методів управління ризиком. Три головні статті витрат фінансування ризику. Фінансування ризику й аналіз ефективності методів управління. Вибір методу управління ризиком за врахування фінансування.	
Тема 1.9. Оцінка ефективності методів управління ризиком. Економічні критерії оцінки ефективності управління ризиком.	4
Всього за модулем 2	14
Разом	30

6.3 Самостійна робота

Самостійна робота аспірантів, зорієнтована на вивчення та поглибленні знань, а також розвиток практичних вмінь, підвищення світоглядного потенціалу та полягає в наступному:

— опрацюванні аспірантами лекційного матеріалу, пошуку та аналізі наукової літератури, нормативно-правових документів та електронних джерел інформації за проблемою управління ризиком;

— виконанні завдань для самостійної роботи у системі управління навчанням Moodle (при підготовці до іспиту).

Комплект навчально-методичного супроводу дисципліни (конспекти лекцій, методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи, робоча програма) є доступні в системі навчання Moodle із локальної мережі Білоцерківського НАУ.

Тема і зміст лекції	К-ть годин
<i>Змістовий модуль 1.</i>	
Трансфер технологій як інструмент просування інновацій	
Тема 1.1. Сутність ризику як економічної категорії.	10
Тема 1.2. Глобальні загрози міжнародного бізнесу.	10
Тема 1.3. Ризик-менеджмент.	10
Тема 1.4. Кількісні та якісні методи оцінки економічного ризику.	10
Тема 1.5. Галузеве управління ризиками.	10
Всього за модулем 1	50
<i>Змістовий модуль 2.</i>	
Нормативно-правове забезпечення інтелектуальної власності та ліцензування	
Тема 1.6. Ризики зовнішньоекономічної діяльності.	10

Тема 1.7. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності.	10
Тема 1.8. Джерела фінансування ризику.	10
Тема 1.9. Оцінка ефективності методів управління ризиком.	10
Всього за модулем 1	40
Разом	90

6.4. Орієнтовна тематика індивідуальних та групових завдань

1. Ризик як економічна категорія, сутність та поняття.
2. Мета і завдання ризик-менеджменту в АПК.
3. Основні риси ризику.
4. Сутність підприємницької діяльності в АПК.
5. Сутність і зміст ризик-менеджменту в АПК.
6. Функції ризику в підприємницькій діяльності АПК.
7. Класифікація підприємницьких ризиків в АПК.
8. Управління ризиком, на підприємствах АПК та його мета.
9. Фінансові ризики сільськогосподарських компаній.
10. Комерційні ризики.
11. Транспортний ризик і його класифікація.
12. Виробничі ризики: особливості, фактори виникнення.
13. Маркетингові та збутові ризики.
14. Ризики невиконання господарських договорів.
15. Ризик зміни ринкової кон`юнктури посилення конкуренції.
16. Ризик виникнення непередбачуваних витрат і зниження доходів.
17. Форс-мажорні ризики.
18. Принципи управління ризиками.
19. Принцип демократії за ризиком.
20. Управління ризиком: сутність, два погляди на управління ризиками.
21. Основні принципи управління ризиками.
22. Основні етапи управління ризиками.
23. Ризики страхової діяльності.
24. Диверсифікація.
25. Лімітування.
26. Самострахування.
27. Хеджування.
28. Фінансові ризики.
29. Методи управління ризиками.
30. Стратегія управління в ризик-менеджменті.
31. Тактика ризик-менеджменту.
32. Інтроверсія як властивість особистості ризик-менеджера.
33. Організація ризик-менеджменту на підприємстві.

34. Екстраверсія як властивість особистості ризик-менеджера.
35. Організація ризик-менеджменту на підприємстві.
36. Інтуїція в роботі ризик-менеджера.
37. Інсайт в роботі ризик-менеджера.
38. Евристика в роботі ризик-менеджера.
39. Ризик банкрутства.
40. Аналіз і рішення задач за допомогою дерева рішень.
41. Етапи управління ризиком.
42. Загальна характеристика інформації, необхідної для управління ризиком.
43. Ідентифікація та аналіз ризиків.
44. Процедури підбору місяці ф'ючерних контрактів для хеджувальних стратегій.
45. Варіанти і їх ефективність для страхування цінкових ризиків на ринку аграрної продукції.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час лекційного курсу застосовуються слайдові презентації у програмі Microsoft Office Power Point, роздатковий матеріал, дискусійне обговорення проблемних питань.

Практичні заняття проводяться у вигляді семінарів-практикумів з розглядом реальних ситуацій із вітчизняної та зарубіжної практики.

Заняття в групах, в парах (викладач-здобувач, здобувач-здобувач) індивідуально. Виконання творчих завдань (збір необхідних статистичних даних, побудова моделі для власного дослідження, перевірка достовірності побудованої моделі, інтерпретація результатів, за необхідності корегування моделі, побудова прогнозу, опис цієї моделі та прогнозу).

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль з предмету «Управління ризиком» включає тематичне оцінювання та модульний контроль.

Тематичне оцінювання аудиторної та самостійної роботи аспірантів здійснюється на основі отриманих ними поточних оцінок за усні та письмові відповіді з предмету, самостійні, практичні та контрольні роботи.

Поточний контроль за виконанням ІНДЗ здійснюється відповідно до графіку виконання завдання.

Модульний контроль проводиться у письмовій формі та у формі тестування.

Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється здобувачам у журнал академічної групи після кожного контрольного заходу.

Підсумковий контроль навчальної діяльності аспірантів здійснюється у формі іспиту.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Оцінка за лекційне заняття виставляється за активність здобувача в дискусії.

Оцінку на практичному занятті здобувач отримує за виконані індивідуальні роботи, зроблені доповіді, презентації, есе, активність під час дискусій.

Під час модульного контролю оцінювання здійснюється за правильність відповідей на запитання та обґрунтовану відповідь на розгляд практичного кейсу, підсумкового контролю – засобами оцінювання результатів навчання з дисципліни є стандартизовані комп'ютерні тести.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль успішності здобувачів вищої освіти здійснюється за чотирирівневою шкалою – «2», «3», «4», «5».

Критерії оцінювання результатів навчання за чотирирівневою шкалою

Бали	Критерії оцінювання
«Відмінно»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано завдання. Водночас здобувач вищої освіти має продемонструвати вміння аналізувати і оцінювати явища, факти і процеси, застосовувати наукові методи для аналізу конкретних ситуацій, робити самостійні висновки, на основі яких прогнозувати можливий розвиток подій і процесів, докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Добре»	Отримують за роботу, в якій повністю і правильно виконано 75 % завдань. Водночас здобувач вищої освіти виявляє навички аналізувати і оцінювати явища, факти і події, робити самостійні висновки, на основі яких

	прогнозувати можливий розвиток подій і процесів та докладно обґрунтувати свої твердження та висновки.
«Задовільно»	Отримують за роботу, в якій правильно виконано 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти не виявив вміння аналізувати і оцінювати явища, факти та недостатньо обґрунтував твердження та висновки, недостатньо певно орієнтується у навчальному матеріалі.
«Незадовільно»	Отримують за роботу, в якій виконано менш як 60 % завдань. При цьому здобувач вищої освіти демонструє невміння аналізувати явища, факти, події, робити самостійні висновки та їх обґрунтувати, що свідчить про те, що аспірант не оволодів програмним матеріалом.

Підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою. Вона обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих здобувачем оцінок з наступним переведенням їх у бали за такою формулою:

$$БПК = \frac{САЗ \times \max ПК}{5},$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих здобувачем оцінок (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю.

Відсутність здобувача на занятті у формулі приймається як «0».

Під час проведення іспиту навчальні досягнення здобувачів оцінюються за п'ятирівневою шкалою: відмінно, добре, задовільно, незадовільно з можливістю повторного складання, незадовільно з обов'язковим повторним вивченням.

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
64–74	D	Задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням	

**Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти
за підсумкового контролю «іспит»**

Види робіт	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	ІНДЗ	Іспит	Загальний бал
Максимально можлива кількість балів	10	20	10	20	10	30	100

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНИХ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

При здійсненні освітнього процесу з дисципліни «Управління ризиком» використовуються інформаційні технології, які включають (комп'ютери, програмне забезпечення та мережі), необхідні для управління інформацією (створення, зберігання, управління, передача та пошук інформації):

технічні засоби: комп'ютерна техніка та засоби зв'язку (ноутбук, проектор, екран, USB-накопичувачі та ін.);

комунікаційні засоби (перевірка домашніх завдань та консультування через електронну пошту);

організаційно-методичне забезпечення (електронні книги, статті та навчально-методичні матеріали, комп'ютерне тестування, використання електронних мультимедійних презентацій при проведенні лекційних і семінарських занять (Microsoft Office – Excel, Power Point, Word та ін.), пошукові системи, електронна пошта та ін.).

Наочні засоби:

1. Слайдові презентації у програмі Microsoft Office Power Point.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Базова література

1. Erbe der europäischen wissenschaft: wirtschaft, management, tourismus, rechtsprechung. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft» / O. Drahan und an. Buch 2. Teil 5. 2020. 186 p.

2. Резнік Н.П., Слободяник А.М., Благодатний А.С. Детермінанти розвитку біржового ринку агропродовольчої продукції в Україні:

[монографія] К. : Білоцерківдрук, 2019. 404 с.

3. Солодкий М.О., Яворська В.О. Хеджування ф'ючерсами і опціонами: навч. посіб. К.: Компрінт, 2018. 201 с.

4. Борисова В.А. Відтворення природного потенціалу АПК: економічні аспекти. Суми: Вид-во «Довкілля», 2013. 372 с.

5. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможності агропромислових формувань: [монографія] / за ред. Резнік Н.П. К. : Білоцерківдрук, 2018. 380 с.

6. Кігель В.Р. Ризикологія: теоретичні основи та прикладні задачі, моделі і методи [Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей]. К. : Міленіум, 2017. 230 с.

7. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 073 «Менеджмент» / З.Д. Калініченко. Дніпро: ДДУВС, 2020. 224 с.

8. Управління розвитком підприємницьких структур аграрного сектору: [монографія] / за ред. Резнік Н.П. К. : Білоцерківдрук, 2018. 404 с.

9. Управління фінансовими ризиками : навч. посібник / Куцик П.О., Васильців Т.Г., Сороківський В.М., Стефаняк В.І., Сороківська М.В. Львів : Растр-7, 2016. 318 с.

10. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посіб. / Єріна А.М. Електронний ресурс. URL : <http://studentam.kiev.ua/content/view/774/82/>

11. Стешенко О.Д. Ризикологія: Навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 180 с.

Допоміжна література

1. Драган О.О. Декомпозиція макрофінансових ризиків аграрних підприємств / С.В. Бойко, О.О. Драган. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2017. № 22, Вип. 7. С. 111-115.

2. Драган О.О. Методичні підходи до оцінки диверсифікації, як засобу зниження ризиків виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств / О.О. Драган, О.О. Рудич. *Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2018. Вип. 33. С. 33-43.

3. Вербіцька І.І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. Міжнародний науково-виробничий журнал. 2013. № 5 (22). С. 282–291.

4. Дуднева Ю.Е. Проблеми та перспективи впровадження стандартів ризик-менеджменту в Україні. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХП»* : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2014. № 4 (1047). С. 67–74.

5. Технический анализ. URL: <http://www.markets.com/ru/education/technicalanalysis/>

6. Основа технического анализа. URL: <http://berg.com.ua/tech/technicalanalysis-in-detail/>

7. John Hull. Options, Futures and Other Derivative Securities. 9-edition-
New Jersey, University of Toronto, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 2015. 852 p.